

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA DELO, DRUŽINO,
SOCIALNE ZADEVE IN ENAKE MOŽNOSTI

Anton Kramberger
FDV (Univerza v Ljubljani)

Upad signalne vrednosti specializirane poklicne izobrazbe **v Sloveniji**

Vsebina

1. Signalizacija na trgih dela: pojav & problem
 2. Nastanek pojava **v Sloveniji** (2002 – 2008)
 3. Ohranjanje pojava po krizi **v Sloveniji** (2009 – 2012)
 4. Fokus pojava **v Sloveniji** (2009 – 2012)
 5. Sklepne misli
-

1. Signalizacija na trgih dela: pojav & problem

1. **Pojav:** povpraševanje po delu vsebuje več informacijskih razsežnosti, vsaka od njih lahko vpliva na izbiro človeka, na njegovo produktivnost ali na višino njegove plače (premija)
2. **Problem:** v informacijsko ohlapnejših rekrutacijah so tudi manjkajoče razsežnosti povpraševanja informacija: pokažejo nam, kateri vidiki znanja in usposobljenosti delavcev ne vplivajo (več toliko) na začetni izbor oseb ali na plačo delavca
3. **Problem na kvadrat:** če postanejo nepomembne skoraj vse razsežnosti povpraševanja, lahko sklepamo naslednje:
 1. da dejanska rekrutacija poteka mimo opazovanega kanala
 2. da proizvodni proces ni več zasnovan na produktivnosti dela, plačane so samo še delovne pozicije (delo na 'teh področjih' postaja homogeno, izmenljivo, tržno fleksibilno) – plače se približujejo minimalni plači!
 3. Oboje (drugi kanali rekrutiranja, fleksibilizacija zaposl. razmerij)

1.1 Faze povpraševanja po delavcih (rekrutiranja)

1. Poizvedovanje	(angl. screening)	[Prijava]
2. Ožji izbor	(angl. sorting)	[...]
3. Intervju	(angl. interview)	[Pogajanja]
4. Najemanje	(angl. hiring)	[Pogodba]

Predpostavlja se, da se na prvi fazi rekrutiranja pojavijo najpomembnejše informacije, saj gre za zoževanje širšega kroga kandidatov na potencialno primerne.

Najpomembnejša informacijska komponenta na trgih dela je izobrazba (stopnja, smer, drugo), po signalni teoriji (M. Spence) .

1.2 Komponente dosežene izobrazbe (info iz spričeval)

Značilnosti šol:

1. Stopnja izobrazbe (zahtevnost znanja)
2. Naziv (smer) izobrazbe (curriculum, standardi znanja)
3. Splošna ali poklicna usmeritev (uporabljenost znanja)
4. Ime šole (ugled, socialni kapital)

Značilnosti človeka (iskalca dela):

1. Kognitivne sposobnosti (ocene mat. ipd.)
2. Ročna spretnost (ocene praktičnih predm.)
3. Telesna spretnost (ocene športnih ipd. predm.)
4. Večjezičnost (ocene znanja jezikov)
5. Prilagodljivost (povprečne ocene)
6. Tekmovalnost (nagrade za distinkcijo)
7. Spol (kulturne preference?)

1.3 Dodatne informacije o 'dobrih/primernih delavcih'

Druge komponente, poleg izobrazbe, ki so običajno pomembne za delodajalce:

1. **Delovne izkušnje (čas, lokacija, ...)**
 2. Specifična znanja (kompetence)
 3. Posebne značajske lastnosti (priljudnost, vodstvene sposobnosti, odpornost na stresne situacije ...)
 4. Kaj dodatnega ...
-

1.4 Teorija: signalna vrednost izobrazbe

EKONOMIKA ('racionalno' tržno vedenje = tekmovanje)

1. Teorija o izobrazbi kot človeškem kapitalu (Schulz, Becker, Mincer)
2. Signalna vrednost izobrazbe/spričeval (Spence 1973)
3. Tekma delovnih mest za produktivnejše tehnologije (Thurow)

POLITIČNA EKONOMIJA (trgi + strukturna moč držav)

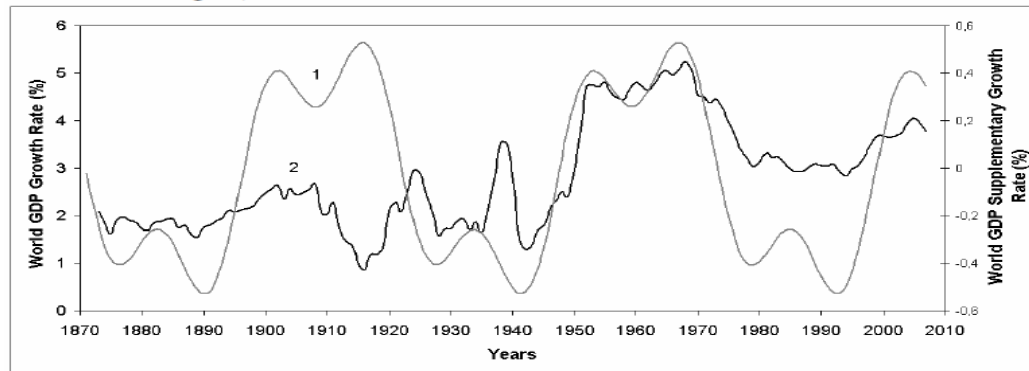
1. Tekme držav za pozicioniranje v svetu – trgovinske integracije
2. Dve različni fazi dolgoročnih sprememb pod pritiskom kapitala:
 1. Modernizacija (vzpon posamezne nacionalne države, po vzoru EU)
 2. Globalizacija (zaton nacionalne države, razen vodilnih v glob. regijah)
3. Prenove izobraževalnih sistemov – mednarodna konsolidacija
 1. Industrijsko močne države ohranijo poklicno šolstvo (-> proizvodnja)
 2. Bolj storitvene države opustijo poklicno šolstvo (-> potrošnja)
4. Čezmejna, globalna konsolidacija lastnine materialnih virov & znanja -> rente

1.5 Kondratijevi cikli 1870-2010

(nihanje svetovnega GDP), Vir: Korotayev & Tsirel (2010)

D. Comparison between the constructed K-wave (curve 1) and the smoothed series of the world GDP growth rates (moving 11-year average for the main part of the series and by smaller intervals at the edges)

Note: "World GDP supplementary growth rate" denotes the change in the world GDP growth rate in connection with Kondratieff cycle. The spectral analysis makes it possible to reveal an idealized (harmonic) K-wave from the observation series, or, in other words, a series of increments (or decreases) of the annual world GDP growth rates that are accounted for by Kondratieff waves. As we see the value of this difference oscillates in the range -0.5 -to- $+0.5\%$, which constitutes about $1/6$ of the average world GDP growth rate in the period in question.

1.6 Bistvo trendov aktualne mondializacije (kapitala)

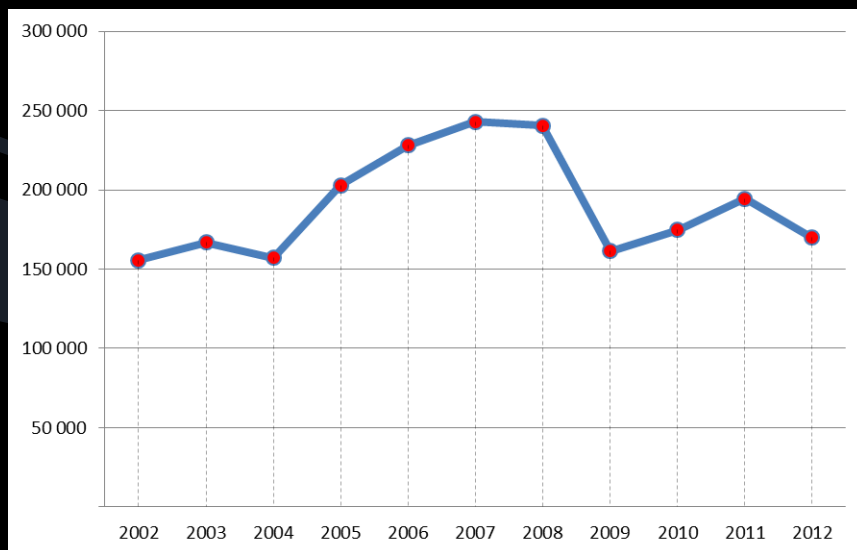
1. Nadaljnja fleksibilizacija trgov dela & komodifikacija vsega dela
2. Zmanjšanje stroškov socialne države, izguba suverenih funkcij države, davčni viri namenjeni primarno pokrivanju tveganj (izgub), nastalih v globalni kapitalski igri močnih centrov
3. Nadaljnja dualizacija nacionalnih trgov dela, variacije:
 1. MOČNE DRŽAVE: mezdno delo vsi poklici, razen strateških
 2. ŠIBKE DRŽAVE: mezdno delo vsi poklici, razen političnih
4. *SKRIVNOST: Ali šibka država lahko postane močna? Kaj so s tega vidika še obetavni strateški poklici v trenutno šibkejših, podrejenih državah? Možnosti razvoja šibkih držav v kontekstu EU dveh hitrosti? Položaj znanja?*

2. Nastanek & ohranjanje pojava v Sloveniji (2002 – 2012)

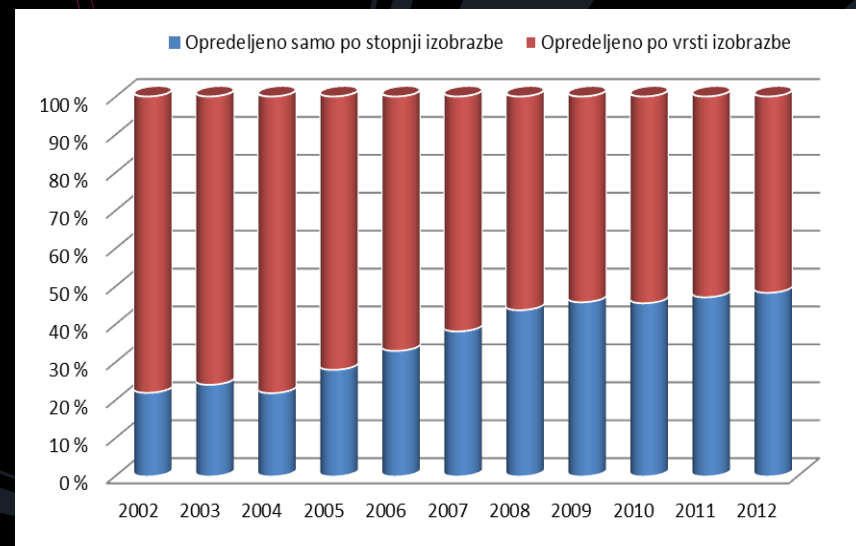
1. Podatki so vzeti iz baze Potrebe po delavcih ZRSZ
 - obvezno poročanje o razpisanih PDM do 2012
 - obveza ukinjena aprila 2013

Nanašajo se na **začetno fazo poizvedovanja**.
Analizirana rubrika: **“Zahtevana izobrazba”**.
Podatki se nanašajo na:
 - širše obdobje (2002 – 2012): zadnje desetletje (vstop v EU)
 - ožje obdobje (2009-2012): čas po izbruhu krize.
2. Zavod dejansko izvede postopke rekrutacije le v cca. 1/3 vseh primerov; v preostalih primerih dejansko rekrutacijo izvede delodajalec sam ali preko drugih kanalov (zaposlitvene agencije, mediji, ...)
3. Podatki o želenih kandidatih so ohlapnejši, če rekrutacije ne izvede ZRSZ

2.1 Nastanek pojava v Sloveniji (2002 – 2012)

Graf 1: Celotno povpraševanje

Graf 2: % potreb, opredeljenih le s stopnjo izobrazbe

Rast proizvodov le po stopnji izobrazbe je največja v obdobju 2004 – 2008: tedaj se podvoji, naraste od 22% do 44% vseh povpraševanja (vdor agencijskega dela na trg dela).

Upad signalne vrednosti pa ni le prehodni pojav konjunktore, saj se ohranja tudi v času po krizi v l. 2008. Ne dotakne pa se vseh delovnih mest oziroma poklicev, ampak le nekaterih.

2.2 Ohranjanje pojava po krizi v 2008?

VPRAŠANJE: Je upad signalne vrednosti izobrazbe tudi znamenje nadaljnje fleksibilizacije slovenskega trga dela v obdobju 2002-2012?

LETO 2002	ST	ST + VR	Skupaj
DČ	18,8	57,4	76,1
NČ	3,1	20,8	23,9
Skupaj	21,9	78,1	100,0

Tabela 1: Struktura celotnega povpraševanje, 2002

LETO 2012	ST	ST + VR	Skupaj
DČ	41,1	42,0	83,1
NČ	7,1	9,7	16,9
Skupaj	48,2	51,8	100,0

Tabela 2: Struktura celotnega povpraševanje, 2012

ODGOVOR – najverjetneje DA.

V opazovanem obdobju pride do dvojnega rahljanje rekrutacijskih meril v celotnem povpraševanju po delu (delavcih), v fazi začetnega poizvedovanja po kandidatih.

Najvarnejših in tudi izobrazbeno najbolj nadzorovanih oblik zaposlovanja, kjer se za prosta delovna mesta za nedoločen čas med zelenimi pogoji navajata tako stopnja kot tudi smer izobrazbe, je značilno manj. Leta 2002 jih je bilo v slovenskem gospodarstvu še okrog petina (20,8 %). Desetletje pozneje jih je samo še desetina (9,7 %).

Skratka: od 10 poizvedovanj je samo še enem primeru prisotna varna in znana zaposlitev!

3. Fokus pojava v Sloveniji 2009-2012

Vsa povpraševanja (100.0% vseh) iz obdobja 2009-2012, po izobrazbi:

POVPRAŠEVANJA 2009-12, padajoče po obsegu	Število	Delež %
IV. Srednja poklicna izobrazba	234.832	33,5
I. in II. Osnovnošolska izobrazba	202.453	28,9
V. Srednja strokovna in splošna izobrazba	130.186	18,6
VII., VIII. in bol. stopnja (univerzitetna izobrazba)	100.772	14,4
VI. Višja strokovna izobrazba	21.855	3,1
III. Nižja poklicna izobrazba	9.991	1,4

Največ povpraševanja v obdobju 2009-2012 je bilo po kadrih s poklicno izobrazbo, sledijo kadri z osnovnošolsko izobrazbo in kadri s srednjo strokovno izobrazbo. Skupaj 81%, torej težišče povpraševanja v času po krizi ne presega srednješolske ravni znanja.

3.1 Fokus pojava – po stopnjah izobrazbe

Delež zrahljanega povpraševanje v vseh povpraševanjih (100.0% vseh) iz obdobja 2009-2012, po stopnjah izobrazbi:

POVPRAŠEVANJA 2009-12, padajoče po obsegu	Število	Delež %	Od tega % 'fleksibilizacije', povpraševanje le po st. izobrazbe
IV. Srednja poklicna izobrazba	234.832	33,5	28
I. in II. Osnovnošolska izobrazba	202.453	28,9	85
V. Srednja strokovna in splošna izobrazba	130.186	18,6	40
VII., VIII. in bol. stopnja (univerzitetna izobrazba)	100.772	14,4	22
VI. Višja strokovna izobrazba	21.855	3,1	30
III. Nižja poklicna izobrazba	9.991	1,4	100

Vsa povpraševanja po kadrih z nižjo poklicno izobrazbo (jih je sicer le 1,4% vseh) so že 'fleksibilizirana', podobno je tudi povpraševanje po kadrih z osnovnošolsko izobrazbo (teh je sicer 28,9% vseh), kjer je informacijsko zrahljanih potreb kar 85%. Znatno je tudi delež zrahljanih poizvedb pri kadrih s srednjo splošno in strokovno izobrazbo, okrog 40% (teh je sicer 18,6% vseh potreb).

Skupaj se informacijsko zrahljano povpraševanje nanaša na polovico vseh povpraševanj; desetina njihove rekrutacija poteka preko zaposlitvenih agencij.

3.2 Fokus pojava: sektorska struktura zrahljanega povpraševanja

Delež zrahljanega povpraševanja se najbolj množično pojavi v naslednjih širokih sektorjih (upoštevane so le potrebe s stopnjo izobrazbe):

SEKTOR	%
Poslovne in druge (tržne) storitve*	22
Gradbeništvo	12,9
Trgovina, transport, gostinstvo*	10,4
Javne (netržne) storitve	4,2
Industrija (predelovalne dejavnosti)	2,9
<i>(ostalo drobnejše povpraševanje)</i>	<i>(47,6)</i>

Iz tega strnjene prikaza lahko ugotovimo pomembno dejstvo, da uvajanje izobrazbeno fleksibiliziranega povpraševanja management organizacij zaenkrat najverjetneje in primarno uporablja kot dodatni način fleksibilizacije nekaterih področij storitvenega dela slovenske ekonomije (tržni in deloma tudi javni storitveni sektor) in seveda gradbeništva (z velikim deležem migrantskih delavcev), ne pa toliko klasičnih predelovalnih dejavnosti.

3.3 Fokus pojava: poslovne in druge tržne storitve (22%)

PANOGA	ST. IZOBRAZBE						
	1&2	3	4	5	6	7	8
46.1 Posredništvo			x	x	x		
62.0 Računalniško programiranje, svetovanje in druge s tem povezane dejavnosti				x	x	x	x
64.1 Denarno posredništvo					x		
65.1 Dejavnost zavarovanja				x			
66.2 Pomožne dejavnosti za zavarovalništvo in pokojninske sklade				x			
68.3 Poslovanje z nepremičninami za plačilo ali po pogodbi					x		
69.2 Računovodske, knjigovodske in revizijske dejavnosti; davčno svetovanje					x		
70.2 Podjetniško in poslovno svetovanje	x			x	x	x	x
78.2 Posredovanje začasne delovne sile	x	x	x	x	x	x	
80.1 Varovanje	x	x	x	x			
81.2 Čiščenje	x						

Panoga (poslovno) računalništvo se napaja na široko, s kadri iz 5. do 8. stopnje izobrazbe.

Panoga varovanje se napaja s kadri do končane 5. stopnje izobrazbe.

3.4 Fokus pojava: gradbeništvo (12.9%)

PANOGA	ST. IZOBRAZBE						
	1&2	3	4	5	6	7	8
41.2 Gradnja stanovanjskih in nestanovanjskih stavb	x	x	x				
43.2 Inštaliranje pri gradnjah			x				
43.3 Zaključna gradbena dela	x	x	x				
43.9 Krovstvo in druga specializirana gradbena dela	x		x				

Gradbene panoge najemajo delavce do srednje poklicne izobrazbe, za inštalacije pa le kadre s poklicno šolo.

3.5 Fokus pojava: trgovina, transport, gostinstvo (10.4%)

PANOGA	ST. IZOBRAZBE						
	1&2	3	4	5	6	7	8
47.1 Trgovina na drobno v nespecializiranih prodajalnah		x	x				
47.7 Trgovina na drobno v specializiranih prodajalnah z drugimi izdelki			x				
49.3 Drug kopenski potniški promet			x				
49.4 Cestni tovorni promet ter selitvena dejavnost	x	x	x	x			
55.1 Dejavnost hotelov in podobnih nastanitvenih obratov		x			x		
56.1 Dejavnost restavracij in druga strežba jedi	x	x	x	x			
56.3 Strežba pijač	x						

Najbolj na široko najemajo kadre (do 5. stopnje izobrazbe) v panogah cestni tovorni promet in dejavnost restavracij in druga strežba jedi.

3.6 Fokus pojava: javne netržne storitve (4.2%)

PANOGA	ST. IZOBRAZBE						
	1&2	3	4	5	6	7	8
72.1 Raziskovalna in razvojna dejavnost na področju naravoslovja in tehnologije						x	x
72.2 Raziskovalna in razvojna dejavnost na področju družboslovja in humanistike							x
84.1 Dejavnost državne uprave ter ekonomska in socialna politika skupnosti						x	x
84.2 Posebne dejavnosti za celotno družbeno skupnost						x	
85.2 Osnovnošolsko izobraževanje				x	x	x	
85.3 Srednješolsko izobraževanje						x	
85.4 Posrednješolsko izobraževanje						x	x
85.5 Drugo izobraževanje, izpopolnjevanje in usposabljanje						x	x

Rahljanje signalne vrednosti izobrazbe nastopa tudi v sektorju javnih storitev, posebej množično v posrednješolskem (višješolskem) izobraževanju in v dejavnosti državne uprave.

3.7 Fokus pojava: poklici z zrahljano signalno vrednostjo izobrazbe

POKLIC	ST. IZOBRAZBE							Število cca
	1&2	3	4	5	6	7	8	
2311 Visokošolski učitelji in sodelavci na visokošolskih zavodih						x	x	5000
2332 Predmetni učitelji v osnovni šoli						x		860
2412 Finančni in naložbeni svetovalci				x				1200
2422 Strokovnjaki za oblikovanje, izvajanje in nadzor politik, programov in ukrepov					x	x	x	2600
3321 Zavarovalni zastopniki in zavarovalni posredniki				x				3100
3322 Komercialni zastopniki za prodajo ipd.				x	x	x		7100
3343 Poslovni sekretarji				x	x	x		2500
4120 Tajniki				x	x			4800
4321 Skladiščniki in uradniki za nabavo in prodajo		x	x	x				4500
5131 Natarji	x	x	x	x				11500
5223 Prodajalci			x	x				7400
5414 Varnostniki	x	x	x	x				8500
7212 Varilci ipd.	x	x	x					6400
7214 Pripravljavci in monterji kovinskih konstrukcij			x					1300
7222 Orodjarji ipd.		x	x					2100
7223 Strugarji ipd.		x	x					1700
8322 Vozniki osebnih vozil, taksijev in lahkih dostavnih vozil			x					1550
8332 Vozniki težkih tovornjakov in vlačilcev	x	x	x					10900
9329 Delavci za preprosta dela v predelovalnih dejavnostih, d. n.	x	x	x					34000
9112 Čistilci, strežniki in gospodinjski pomočniki ipd. v uradih, hotelih in drugih ustanovah	x	x						26600
9312 Delavci za preprosta dela pri nizkih gradnjah	x							5600
9313 Delavci za preprosta dela pri visokih gradnjah	x							18400
9629 Drugi delavci za preprosta dela, d. n.	x	x						7200

Razen učiteljskih in finančnih poklicev so signalno zrahljani zlasti poklici z nižjo stopnjo izobrazbe.

Sklepne misli

1. V Sloveniji je v konjunkturi, med leti 2004 in 2008, prišlo do upada signalne vrednosti izobrazbe/znanja/produktivnosti pri rekrutaciji delavcev. Plačne premije na znanje se v teh domenah očitno ukinjajo.
2. Pojav lahko razumemo kot obliko fleksibilizacije določenih segmentov trgov dela v Sloveniji (poleg razmaha dela za določen čas), z močno nezahtevnim težiščem znanja; pojav se ohranja tudi po krizi v l. 2008.
3. Pojav se je najbolj razširil v storitvenih panogah in v poklicih s spodnjega dela izobrazbenih ravni (gradbeništvo, gostinstvo, predelovalne dejavnosti, prevoznništvo, varovanje, komerciala), so pa tudi izjeme.
4. Na zgornjih ravneh izobrazbe ga žal zasledimo tudi v visokošolskih dejavnostih in v učiteljskih poklicih na vseh stopnjah, pa tudi v nekaterih finančnih panogah ter poklicih (zavarovalništvo).
5. V pojav ujeta delo se hitro komodificira, tako da se namesto stabilnih delovnih mest uvajajo projektna, začasna, sezonska dela (**vloga agencij**).
6. Če se v Sloveniji ti trendi nadaljujejo, bo s pojavom zajeto komodificirano delo plačno hitro znižano proti mezdam, splošna korist vrste programov poklicnega šolstva pa bo postala še bolj vprašljiva kakor je že.
7. Brez informacijskega sistema bo težko spremljati pojav in izvajati ukrepe.

*Tuj kapital in najeto domače delo
teh trendov ne bosta obrnila ...*

*Potrebna je modrejša domača politika in
še kaj ...*

Hvala za pozornost

Literatura

- Becker, Gary S. (or. 1964, ponatisi 1975, 1994): *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. 2d ed. New York: Columbia University Press for NBER, 1975.
- Borghans, L. H. Heijke (1996): Forecasting the Educational Structure of Occupations: A Manpower Requirement Approach with Substitution. *Labour*, 10 (1): 151-192.
- CEDEFOP (2010): Skills supply and demand in Europe. Medium-term forecast up to 2020. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Crowley & Stanojević (2011): Varieties of capitalism, power resources, and historical legacies: explaining the Slovenian exception. *Polit. soc.*, vol. 39, no. 2, str. 268-295
- EUROSTAT (2010): 1st and 2nd International Workshops on Methodologies for Job Vacancy Statistics – Proceedings. Luxembourg: Publications Office of the European Union (European Commission).
- Harmon, C. et al. (ed., 2001): *Educational and Earnings in Europe: A Cross country Analysis of the Returns of Education*. UK: Edward Elgar Publishing.
- Jamil, Rossilah (2004): *Human Capital: A Critique*. Teknologi University Malaysia.
- Jenson, J. (2009): Redesigning citizenship regimes after neoliberalism. Moving towards social investment.
- Keeley, Brian (2007): *Human Capital*. Paris: OECD Insights. Pariz: OECD.
- Kramberger & Pavlin (2008): Zaposljivost v Sloveniji. FDV. (pogl. 3 in 9) – dobi vsak zastonj v knjigarni FDV!
- Kramberger (2011): Global trends in servicisation and comparative HRM in Europe. Čenek. (pogl.)
- Kramberger, Anton (2000): Poklici, trg dela in politika (pogl. 5). Ljubljana: FDV.
- Kramberger, Anton (2009): Social and environmental implications of re-emergent labour market segmentation in Slovenia. V: Bammé, Arno (ur.), Getzinger, Günter (ur.), Wieser, Bernhard (ur.). Yearbook 2009 of the Institute for Advanced Studies on Science, Technology and Society, (Technik- und Wissenschaftsforschung, vol. 60). München; Wien: Profil, 225-273.
- Kramberger, Anton (2011): Global trends in servicisation and comparative HRM in Europe. V: Svetlik, Ivan et al.: Human resources management practices in the organisations of the future. Plzeň: A. Čeněk, 2011, str. 26-71.
- Kramberger, Anton in Franc Mali (2010): An evaluation system of the science and international orientation of social scientists : the case of Slovenia. V: PÁLNÉ KOVÁCS, Ilona (ur.). *Internationalisation of social sciences in Central and Eastern Europe : the 'catching up' - a myth or a strategy?* London; New York: Routledge, str. 192-214.

Literatura (nad.)

Lassnig, Lorenz (2009): Governance of the VET System. Vienna: Institute for Advanced Studies.

Lundvall (2004): Why the New Economy is a Learning Economy. Copenhagen: DRUID 04-1.

Marshall, Gordon (1998): Human-capital theory. Dictionary of Sociology. (spletni dostop)

Mincer, Jacob (1994): "Investment in U.S. Education and Training." NBER Working Paper no. 4844. National Bureau of Economic Research, Cambridge, Mass., 1994.

Pavlin, Samo, Ivan Svetlik (2011): The world of work and the demand for competences : chapter 5. V: Pavlin, Samo (ur.): Competencies and early labour market careers of higher education graduates in Europe. Ljubljana: Faculty of Social Sciences, 2011, str. 73-105.

Spence, Michael (1973): Job Market Signaling. The Quarterly Journal of Economics, Vol. 87, No. 3. (Aug., 1973), pp. 355-374

Stanovnik (1997): The returns to education in Slovenia. Econ. of Education Review Vol. 16, No.4: 443-449.

Streeck & Thelen (2005): Introduction: Institutional Change in Advanced Political Economies. Cambridge. (pogl. 1)

Štarkl, Darija (2007): Poklicno izobraževanje: ujemanje poklicnih in strokovnih nazivov s poklici (magistrsko delo). Ljubljana: FDV.

Wolbers, M. (2002): Job Mismatches and their Labour Market Effects among Scholl-leavers in Europe. Mannheim: Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung.

Zavod RS zaposlovanje: podatkovne baze Prostih delovnih mest (2002-2012).

